

Bibliai műfajok

ÓSZÖVETSÉG

1. Elbeszélések

Az Ószövetség több mint 40%-a történelmi elbeszélés (1-2Móz, Józs, Bír, Ruth, 1-2 Sám, 1-2Kir, 1-2Krón, Ezsd, Neh, Eszt, Jón), és az Újszövetségnek is kb. 50%-a (Mt, Mk, Lk, Jn; Csel). A bibliai elbeszéléseket olvasva fontos szem előtt tartani, hogy

- nem pusztán a múlt adatszerű rögzítését szolgálták; ez egyes történetek Izrael átfogóbb történetének, illetve Isten és ember történetének a részei, főszereplőjük tehát valójában Isten; nem kitalált mesék, sem rejtett értelmű szövegek, hanem a történelem szerves része; alakjaik történelmi figurák, hús-vér, tipikus közel-keleti emberek, akik sajátos kultúrával, és minden emberi gyarlósággal rendelkeztek,
- mivel a történetek szereplői ugyanolyan emberek, mint mások, történeteikben is minden elképzelhető borzalmas és nagyszerű dolog előfordul; az elbeszélő történetek nagyon őszinték, de attól még nem mindig példaértékűek; többnyire az olvasóra hagyják, hogy mi más történhetett volna, vagy minek kellett volna történni; ilyenkor nem közvetlenül tanítanak, de a tanulságok levonására készítetnek,
- bár nem sok tanítói részt tartalmaznak, sokszor szolgálnak példázatként, illusztrálva a kifejezetten tanítói részeket; másfelől értelmezésükben a tanítói részekből kell kiindulni (és nem fordítva); a történetekből nem tudunk meg minden egyes részletet, csak amit az írók céljaiknak megfelelően fontosnak tartottak elmondani.

A történelmi elbeszélések nem közvetlenül a mi történeteink, és nem feltétlenül utánozandó minták. Tanulságuk lényege az, ami számunkra is útmutató lehet. Ha figyelmen kívül hagyjuk az elbeszélés történelem voltát, saját belső összefüggéseit, egyes részleteit, az író saját kommentárját, vagy eseményeinek és figuráinak valamiféle "szellemibbnek" vagy "mélyebbnek" vélt értelmet tulajdonítunk, akkor sok olyat is belema-gyarázunk a szövegbe, ami nincs benne.

2. Költészet

Az Ószövetség harmada költői formában íródott. Több költői rész található a történelmi és a prófétai irodalomban is, de a Biblia nagy, önálló költői műve a Zsoltárok. Az iratgyűjtemény héber neve *Tõhillím* ("dicsőítő énekek"), a magyar *zsoltár* szó a görög *Pszaltérion*-ból származik ("húros hangszer"), illetve a *Pszalmosz*-ból ("húros hangszerrel kísért ének"). A zsidók ugyanis a zsoltárokat nem felolvasták, hanem hangszerkísérettel énekelték (és éneklük a mai napig).

Az 1. zsoltár a könyv egészének a bevezető és tartalmi összefoglaló darabja, a 150. a végső következtetést fogalmazza meg. A zsoltároknak több típusa van, és az egyes zsoltártípusokat eltérő helyzetben alkalmazták (pl. a király-zsoltárokat a királyok trónra lépésének évfordulóján énekelték):

- panaszkozó; egyéni: 3. 22. 31. 39. 42. 57. 71. 120. 139. 142; közösségi: 12. 44. 80. 94. 137. bízó: 11. 16. 23. 27. 62-63. 91. 121. 125. 131. 139.
- hálaadó (Istent a tetteiért dicsőíti); egyéni: 18. 30. 32. 40. 66. 92. 116. 118. 138; közösségi: 65. 67. 75. 107. 124. 136. és magasztaló (Istent önmagáért dicsőíti): 8. 19. 33. 66. 103. 104. 113. 114. 117. 145-149.
- fogadalmi (a szövetséget erősíti meg): 50. 81. 89. 132.
- bölcsességi (tanító): 36-37. 49. 73. 112. 127-128, 133.
- történelmi (Izrael megőrzését mutatja be): 78. 105-106. 135-136, illetve Sionról vagy Jeruzsálemről szóló: 46. 48. 76. 84. 87. 122
- királysági: 2. 18. 20-21. 45. 72. 101. 110. 144, trónralépési: 24. 29. 47. 93. 95-99.
- messiási: 2. 45. 72, prófétai: 22. 110, Isten végső uralmáról szóló: 96-99.
- ún. "átokzsoltárok": 12. 35. 58-59, 69-70. 83. 109. 137. 139-140. részletei (de vö. Zsolt 4:4, Mt 5:22, Róm 12:18-21).

A zsoltárnak mint műfajnak az alábbi jellegzetességeire kell figyelnünk értelmezésük során:

- a zsoltár megszólítottja többnyire Isten (Istenhez és Istenről szól), de az olvasót is Isten útjára buzdítja
- a költészet mint forma egyfelől az érzelmet ragadja meg (valós élethelyzetben született, őszinte), illetve segít az érzelmeink kifejezésében (szavakat találni saját imáinkhoz)
- a költészet mint forma másfelől a könnyű megjegyezhetőséget is szolgálja.

A zsoltárok és a Péld nagy része is héber költészet, amelynek a legfeltűnőbb sajátossága a gondolatrim; több fajtája is van:

- ismétlés: az egymás alatti sorok ugyanazt fejezik ki, csak más szavakkal (Zsolt 19:2, Péld 7:14, vö. Ézs 44:22)
- szembeállítás: az egymás alatti sorok egymással ellentétbe állítanak bizonyos dolgokat (Zsolt 1:6, Péld 10:1)
- fokozás: az egymás alatti sorok egy bizonyos dolgot fokoznak (Zsolt 67:4 vö. Jób 5:19).

A zsoltárok eredetileg nem voltak versszakokra osztva. Egyes zsoltárok sorainak a kezdőbetűi a héber ábécét követik (Zsolt 119). Az értelmezés során mindig az egész zsoltár lendületét, mondanivalóját kell szem előtt tartani.

3. Bölcsességirodalom

Az Ószövetség bölcsességi irodalmához soroljuk Jób, a Példabeszédek és a Prédikátor könyvét. A könyvek egyes részeinek az értelmezéséhez és alkalmazásához a könyvek egészének az üzenete adja meg a kulcsot. A bölcsesség fogalma (héber *hokhma*) nem elvont filozofálás, hanem a gyakorlati tanácsok alkalmazásának képessége. Ebből következően a bölcsességet a tanácsok alkalmazása közben, az egyéni tapasztalatok során kell megszerezni. Ebben segítség lehet a monológ (Préd), a vitatkozás (Jób) vagy a közmondás (lásd Péld). A legfontosabb azonban, hogy a bölcsesség forrása Isten (Péld 2:5-6) és végcélja az Istennek tetsző élet (Péld 3:7, Préd 12:13).

Salamon Példabeszédei (*Mislé Slómó*) az okos életvezetéshez ad tanácsokat, mint amikor egy bölcs szülő viselkedni tanítja fiatal gyermekét. Két életvitelt állít folyamatosan szembe: a bölcs (hívó) és a bolond (hitetlen) életét. A példabeszédek tkp. velősen megfogalmazott, sokszor egymástól független "igazságok" könnyen megtanulható füzére. Értelmezésükhöz szem előtt kell tartani, hogy

- költői formában lettek megírva, tehát műfaji, formai szempontból hasonlóak a zsoltárokhoz
- tömören megfogalmazott, általános (de nem feltétlenül abszolút) érvényű igazságokat mondanak el
- az Olvasóé a feladat, hogy ezeket a tanácsokat, tanulságokat a saját élethelyzetében alkalmazza.

A Prédikátor (*Kohelet*) könyve első olvasásra könnyen félreérthető. Cinikusnak és pesszimistának hozzáállása tkp. a többi bibliai könyv kontrasztja: "így kellene látnunk az életet, ha Isten nem lenne, és ha csak ebben az életben reménykedhetnénk". A könyv azért zavarba ejtő, mert kielégítetlenül hagy, viszont éppen a provokációval ösztönöz az élet értelmének kutatására, és így juttat el a végső tanulsáig (Isten van, és tisztelni kell, lásd 3:14, 12:13-14).

Jób (*Ijów*) könyve az emberi logika határait feszegeti. Azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy miért szenved az igaz ember? Azt a logikát kérdőjelezi meg, amely szerint "ha Isten mindenható, akkor minden Isten akaratából történik; Isten igazságos, ezért az igaz ember áldott (tehát aki jól él, az igaz), a gonosz pedig átkozott (tehát aki bajban van, az bűnös)". A könyv válasza kétszeres nem: nem *minden* történik Isten direkt akaratából (bár az engedélyével), és nem *minden* baj személyes bűn következménye. Ilyen helyzetben a szenvedőnek a Mindenhatóba vetett bizalomra, barátai részéről pedig szeretetre van szüksége (lásd Jób 42:10-12).

4. Törvény és parancsolatok

Az Ószövetség sajátos "műfaja" a Mózesnek adatott törvény, azon belül is főleg a Tízparancsolat, az Újszövetségben pedig a Hegyi Beszéd. Az ószövetségi törvények értelmezésének egyik nagy kérdése, hogy mi volt a szerepük egykor, és hogy mi a szerepük ma a keresztények életében? Ennek az eldöntéséhez az alábbi szempontokra kell figyelni:

- a "szövetség" nem egyenrangú felek között kötött; Isten az, aki kezdeményezte ("Én szövetséget kötök veled"), Isten egyoldalúan tett szövetségi ígéretet ("ő nem ember, hogy megszegje a szavát"), ő szabta meg a feltételeket (összesen 613 parancsolat), a másik fél szerződészegését megbüntette (pl. fogság), és mégis ígéretéhez híven a szövetséget nem bontotta fel (lásd "új szövetség")
- az "Ószövetséget" Isten csak a zsidósággal kötötte, nem minden néppel; teljes körű alkalmazására csak egy teokratikus államforma keretein belül kerülhetett sor
- a törvény teljes egységet alkotott, nem lehetett egyik-másik részét megtartani, a többit figyelmen kívül hagyni (Jak 2:10)
- az egyes parancsok egy része (tedd ezt! ne tedd azt!) példa értékű, általános érvényű, mert nem ír le minden lehetséges élethelyzetet; a törvények nagyobb része eseti törvény (ha... akkor...), és Izrael sajátos társadalmi, erkölcsi és vallási életére vonatkozott
- Jézus szerint a törvényt és a prófétákat Jánosig hirdették (Lk 16:16): Jézus "töltötte be", azaz szerzett neki végső érvényt (Mt 5:17-18), és Jézus mutatta meg a lényegét is (Mt 22:36-40 vö. Róm 13:9)
- a törvény szent, igaz és jó volt (Róm 7:12,22), de az ember a bűnös hajlamai miatt nem tudta követni

(Róm 7:21-23, 8:3); a törvény szerepe azonban nem is az üdvözítés volt, hanem az, hogy az ember felismerje a bűnt és saját bűnös voltát (Róm 3:19-20, 4:15, 5:20, 7:7-9, Jak 2:10), amint rájön arra, hogy mindenképpen büntetés vár rá, a Megváltóhoz menekül (Róm 7:1,6,22-24, 10:4, Gal 3:10,13,23-25, 4:5) - a régi szövetség törvényeiből csak annyi érvényes az új szövetség idején, amennyit az új is említ; nem arról van szó, hogy az ószövetségi törvény egyes elemei át lettek mentve, mások nem (hiszen egységet alkotnak), hanem arról, hogy az egész ószövetségi törvény érvénytelen lett (betöltötte feladatát), akkor is, ha egyes parancsok meg lettek ismételve (pl. a Tízparancsolatból a szombattartás kivételével kilencet megtalálunk az Újszövetségben is, de a teokratikus izraelita állam polgári és rituális törvényeiből egyet sem); Jézus az apostolainak adta a "kulcsokat", amelyekkel az új szövetség új helyzeteiben új döntéseket hozhattak ("oldás / nyitás" = szabályok feloldása, "kötés / zárás" = szabályok kimondása, lásd Csel 10:47, 11:18, 15:6,18-29).

5. Próféta és apokaliptikus irodalom

A "próféta" szavunk görög eredetű: a "prófécia" (*profeteia*) jelentése: [isteni] üzenet hirdetése, a "próféta" (*profétész*) maga a hirdető. Ez utóbbi szó a prófétákra használt leggyakoribb héber szó (*návi*) fordítása, ami "szószólót" jelent. A próféta máshol "látnok", vagy egyszerűen "Isten embere", aki Isten üzenetét adja tovább (pl. Ám 3:8). Egyes próféták életéről mégis többet tudunk, mint arról, hogy amit hirdettek (pl. Illés).

A próféta műveket méretük, és nem keletkezési sorrendjük vagy jelentőségük alapján szokás megkülönböztetni:

- vannak ún. "nagy próféták" (Ézsaiás, Jeremiás, Ezékiel, Dániel)
- és van 12 "kis próféta" (Hóseás, Jóel, Ámós, Abdiás, Jónás, Mikeás, Náhúm, Habakuk, Zofóniás, Hageus, Malakiás).

Az első író próféta Ámós volt (kb. i. e. 760), az utolsó Malakiás (kb. i. e. 460). A "próféták" e három évszázados nagy korszakát

- rendkívüli politikai és társadalmi zűrzavar
- és az Istenhez és törvényéhez való hűtlenség jellemezte.

A prófécia nem egyszerűen jóslatok; a legtöbb esetben egy adott időszak helyzetének a hátterét leplezték le, tehát a jelen okait magyarázták, és csak néhány százaléku foglalkozott a jövő feltárással. A próféták

- nem a saját üzenetüket mondták el, hanem Istenét ("Így szól az Úr..."); csak a hamis próféták kívánták maguknak az igen nehéz prófétai hivatalt (Jer 14:14, 23:21)
- tanítás szempontjából nem mondtak sok újat: Izrael közösségét elsősorban a mózesi szövetség betartására szólították fel: az engedelmségért áldás, az engedetlenségért átok jár (lásd 3Móz 26 fej. 5Móz 4. és 28. fej.)

- időnként a közeli és távoli jövőről is szóltak, de nem tudták, hogy mi mikor teljesedik be (1Pt 1:10-12).

A próféták üzenete tehát elsősorban a kortársaknak szólt, mindig egy konkrét történelmi pillanatban hangzott el. Bár mi már gyorsan végigolvashatjuk írásaikat, az egyes kijelentések, fejezetek között évek, évtizedek is eltelhettek. Nem véletlenül nehéz néha eldönteni, hogy a beszédgyűjtemény egyes szakaszai egyazon beszéd részei, vagy külön beszédek. Az időpontokról néha az író is tájékoztat (pl. Zak 1:1, 7:1), máshol csak sejthetjük, hogy a beszédek időben egymástól távol hangzottak el (ld. Ámós). Az egyes próféta könyvek mint beszédek gyűjteményei nem a folyamatos olvasgatás céljára készültek, ezért is nehéz olvasmányok. Értelmezésük először a beszédek keletkezésének körülményeit kell feltárni (mi volt az üzenet akkor?), és utána lehet csak alkalmazni (mi az, ami ebből itt és most nekünk is üzenet lehet?), nem feledve, hogy a próféták üzenetei elsősorban az igaz hit helyes *megélését* követelték.

Sajátos próféta műfaj az ún. apokaliptikus irodalom. Az "apokalipszis" is görög szó, a jelentése "leplezés" vagy "feltárás". A műfajt az Ószövetségben Dániel és Ezékiel, az Újszövetségben az evangéliumok látomásai (pl. Mk 13. fejezet) és a Jelenések könyve képviseli. Az apokalipszis a prófécia egyik válfajának tekinthető, de a párhuzamok mellett eltérések is vannak:

- a hasonlóságok lényege, hogy a prófétikus és az apokaliptikus irodalom is foglalkozik a jövővel, gyakran szimbolikus a nyelvezete, és megmenekülést ígér
- a prófécia eredetileg szóban hangzott el, viszonylag rövid volt, elsősorban egy adott helyzet okait tárta fel ("ez azért történik, mert..."), és a bűnösöket állította választás elé ("ha megtérsz, akkor..."); az apokaliptikus látomásokat viszont rendszerint azonnal leírták, ezek a látható és a láthatatlan világban történő dolgok kapcsolatát tárták fel, nyelvezetük sokkal szimbolikusabb (állatok, számok), és a hívőket buzdították kitartásra.

ÚJSZÖVETSÉG

6. Elbeszélések

Az Újszövetség kétharmadát történelmi elbeszélések alkotják: az evangéliumok és az Apostolok cselekedetei. Ezekre is állnak az ószövetségi elbeszélésekre érvényes értelmezési szabályok, de vannak járulékos szempontok.

Az Apostolok cselekedetei esetében két alapkérdés merül fel. Az első, hogy mi volt Lukács *célja* a Csel megírásával: ha az apostolok életrajzát akarta megírni, miért csak Péterrel és Pállal foglalkozik, velük is miért csak érintőlegesen? A válaszhoz elég megfigyelni a mű felépítését:

- időnként rövid összefoglalókat ad, mielőtt tovább megy (Csel 6:7, 9:31, 12:24, 16:4, 19:20); ezek lényege pedig mindig az, hogy a hívők gyarapodtak, számban és hitben egyaránt
- a történetek helyszínei is meghatározók (1-7. fejezet: Jeruzsálem, 8-10. fejezet: Júdea és Samária, 11-28. fejezet: az egész akkor ismert világ); tehát a misszió Jeruzsálemből eljut az akkori világ közepéig, Rómáig
- az összefoglalók és a helyszínek változása elárulja az író szándékát: Jézus prófeciájának és parancsának beteljesedését, az evangélium elterjedését akarta megörökíteni (Csel 1:8);
- így érthető, miért nem írta meg pl. Péter és Pál teljes életrajzát, miért nem foglalkozott más apostolokkal (pl. Fülöp, Tamás) és más misszióterületekkel (pl. Etiópia, Illíria).

A másik nagy kérdés, hogy mennyiben *mintaeértékűek* Lukács történelmi feljegyzései? Mi az, ami követendő, eszményi példa, és mi az, ami csak az akkori körülmények között logikus, de egyszeri jelentőségű esemény volt? Ennek eldöntéséhez érdemes szem előtt tartani, hogy

- Lukács többnyire megjegyzés és értékelés nélkül írja le a történeteket; mindig tanulságul, de nem feltétlenül mintául (leírás *nem* = előírás);
- ami csak egyszer történt meg, egy konkrét helyzetből fakadt, és más újszövetségi iratban nincs említve vagy példának állítva, azt nem szabad mintává tenni (pl. "mindenük közös volt")
- ami akkor sem volt mindennapos, azt nem szabad normává tenni; pl. bár a Csel-ben kb. 40 csodáról olvashatunk, ezek egy kb. 35 éves időtartamon belül történtek, tehát akkor sem voltak mindennaposak.

Az "evangélium" szó a görög *euangelion*-ból származik, amely eredetileg a jó hírért járó jutalmat, majd magát a "jó hír"-t jelentette. Az evangélium olyan sajátos keresztény irodalmi műfajjává lett, amely Jézusról szól, az ő szavait és tetteit örökítette meg, illetve amelyen keresztül ő szólal meg a mai napig. Fontos tudni, hogy...

- nem csak egy evangélium van, hanem négy; mind más szerző műve, Jézust más szempontból mutatja be, és eltérő olvasókörnek készült, mégis ugyanazt a történetet beszélik el
- nem pusztán száraz tudományos életrajzi adatokat közölnek, hanem tanúságtételek: a történetektől és azok főszereplőjétől megragadott emberek elbeszélései (az olvasó is ilyen emberré válhat: ugyanezzel a Jézussal járhat ma, mint annak idején a tanítványok)
- valóságos történelmet és elhangzott beszédeket rögzítettek, méghozzá szokatlan pontossággal, tehát megbízhatók (Lk 1:1-4, Jn 21:24, 1Jn 1:1)
- Jézus szavait kb. egy emberöltőn belül írták le, de addig is szájhagyomány útján terjedtek; ezért az evangéliumokban egy-egy helyzet vagy mondás eltérő összefüggésekben jelenik meg (Mt ~ Lk); néhány mondásnak egyáltalán nem tudjuk az eredeti összefüggéseit (pl. Csel 20:35).

Mindez alapján nekünk a helyes értelmezéshez ismernünk kell

- Jézus korát és környezetét (római uralom, helyi kultúra, földrajz, éghajlat, zsidó vallási irányzatok stb.), illetve Jézus saját tanítási eszköztárát (példázat, prófécia, találós kérdés stb.)
- az evangélista célját, tehát az egyes helyzetek, beszédek értelmezésekor mindig az adott evangéliumban meglevő szövegekörnyezetből kell kiindulnunk (a más evangéliumokkal való összehasonlítás célja nem "a teljes sztori" fellelése), illetve az evangélista eszköztárát is (Mk például Jézus tetteire koncentrálna: cselekvő szolgaként mutatja be Jézust, a történéseknek pedig a gyakori "azonnal" szóval ad pergő ritmust, mint amikor egy filmben a következő jelenetet vágják be).

7. Példázatok

Az evangéliumokban találhatjuk Jézus példázatait, amelyek tanításának egyharmadát teszik ki (Mt, Mk, Lk-ban összesen 40). Ezek leginkább a Példabeszédekre és néhány prófétai üzenetre emlékeztetnek (pl. 2Sám 12, Nátán beszéde Dávidhoz), de Jézus példázatai önálló vonásokkal is rendelkeznek. A példázatról mint műfajról tudni kell, hogy...

- a "példázat" vagy "példabeszéd" görög eredetijének (parabolé) alapjelentése egybevetés, összehasonlítás, de sokjelentésű szó (hasonlat, példa, rejtvény, találós kérdés, közmondás stb.)
- olyan hosszabb-rövidebb beszédről van szó, amely – a szó szerinti értelmén túlmutatva – valami más szemléltet; ez az ábrázolás nem a láthatót adja vissza, hanem valami rejtettet tesz láthatóvá (pl. a hallgatóság gondolatait leplezi le, vagy Jézus igazi indítékait mutatja meg)
- mindig közismert dolgokból, az életben előforduló helyzetekből indul ki, és elvárható logikával (Lk 7:43) vagy éppen váratlan fordulattal (Mt 20:10-15) tárja fel a fel nem ismert dolgot (pl. bűnös magatartást leplez le)
- mindig konkrét hallgatóságnak szól: a tömegeknek (Lk 15:3) vagy egy személynek (Lk 7:39-40)
- mindig konkrét céllal hangzott el; pl. a farizeusok kifogásolták, hogy Jézus magához fogadja a kivetettek, erre három példázatot is elmond (Lk 15. fej.), hogy ezek közös tanulságával igazolja tettét (Istennek az elveszettek iránti "botrányos" szeretetét)
- a példázat feladata az, hogy válaszra vagy választásra szólítson fel; tkp. a döntés elé állításnak olyan közvetett módja, amely a képes beszédet használja eszközüül; pl. egy történet elmesélésével a hallgatóságot először kívülállóvá teszi (nézővé, tárgyilagossá ítéletre képes szemlélővé), így éri el, hogy a tanulság spontán megértésével önkéntelenül, meglepetésszerűen maga a hallgatóság fogalmazza meg az üzenetet, és így észrevétlenül maga is a történet szereplőjévé váljon
- Jézus a példázataival vagy azt akarta elérni, hogy hallgatói azonnal megértsék a mondanivalóját (és személye vagy üzenete mellett döntsenek), vagy azt, hogy elsőre ne értsék, zavarba jöjjenek, és így jussanak döntéshelyzetbe: ha a saját elvárásaikhoz ragaszkodnak (pl. Mt 22:34), Jézust otthagyják, sőt ellene fordulnak (pl. Mt 21:45), ha elvárásaikon túllépve odamennek Jézushoz, és megkérdézik, hogy mire gondolt (pl. Mt 13:10-16) a kérdezőkből tanítványok lettek
- a példázat tehát hol tanítva hív (változtatásra), hol "szűrőként" leplezi le a hallgatóság belső indítékait (amelyen nem akarnak változtatni).

A példázatok értelmezésekor mindig figyelembe kell venni, hogy...

- Jézus "példázatai" formailag sokfélék: van köztük tanulságos történet (pl. "Ki az én felebarátom?" vö. irgalmas samaritánus), hasonlat ("Isten országa olyan, mint a..."), metafora (Jn 6:35 "Én vagyok az élet kenyere"), allegória (Mt 13. fej.) vagy közmondás (Mt 15:14 "vak vezet világtalan")
- a legtöbb példázat olyan hasonlat vagy történet, amelynek *csak egy* metszéspontja van; a példázat *magva* többnyire egy rövid mondat, amelyet ugyan történet vesz körül, de a történet többi eleme nem üzenet- vagy példaértékű; pl. Mt 16-ban a hamis sáfár története nem csalásra tanít, hanem okos döntésre szólít fel; maga a történet és idézőjelben értendő összefoglalása (16:9) pedig csak akkor meghökkentő, ha elfeledjük, hogy pénzsóvár hallgatóságnak szól (16:13-14)
- néhány példázat viszont allegória, amely metaforák soraként *több* metszéspontot is tartalmaz: több elem is megfeleltethető valami mással (lásd Mt 13. fej. magvető, búza és konkoly példázataihoz Jézus magyarázatait)
- a példázatok mindig azonnal hatottak a hallgatóságra, mert egyből értették az utalásokat és a váratlan fordulatot (mint vicceseléskor); mi már olvassuk őket, más korban és kultúrában élünk, ezért a szövegkörnyezetben és más háttér információk között sokszor meg kell keresnünk azokat az utalásokat, amelyek alapján megérthetjük a kortársaknak és a mának is szóló üzenetet (mint amikor magyarázni kell a viccet)
- a példázatok képeinek rendszerint egy jelentése van (pl. Mt 13. égi madarak = Sátán), de nem mindig, pl. a kovász = Isten országának terjedése (Mt 13:33), farizeusok felfuvalkodása (Mt 16:6, vö. Gal 5:9, félrevezetés, 1Kor 5:6-8, bűn)
- a példázatok egyes elemei maiakkal is helyettesíthetők, így válnak életszerűvé (pl. ahogy a zsidók számára botrány volt egy samáriait követendő példának állítani, úgy ma is megalázó lenne az egyház számára ateista).

8. Levelek

Az Újszövetség egyharmada gyülekezeteknek és magánszemélyeknek írt levelekből áll. Egy részük elsősorban teológiai értekezés (Zsid), más részük alkalmi levél (Filem, 3Jn). A levelek címzettjei gyülekezetek (Róm, 1-2Kor, Gal, Ef, Fil, Kol, 1-2Thessz, 1-2Jn, 1-2Pt, Jak, Júd) vagy vezetőik (1-2 Tim, Tit, 3Jn?). A levelekben található kijelentések....

- a mienktől eltérő kultúrákban (zsidó, görög, római) hangzottak el; nem egyszer e kultúrák sajátos szokásaiból fakadó problémákkal foglalkoznak, amelyek szintén a helyi viszonyokra érvényes intézkedéseket vontak maguk után; pl. a nők fejének befedésének ügye nem lett volna kérdés a korinthusi szokások nélkül: a házas nők fátyollal fedték be a hajukat, mert ez volt a férjüknek való alárendeltség jele; amikor prófétálás közben levetették fátylukat, kibontott hajukkal magukra vonták a gyülekezet férfitagjainak a figyelmét, szégyent hozva a "fejükre", azaz férjükre; kultúránként és koronként más jelöli a férjezettséget

(ma jegygyűrű), de az alapelv maradandó: a lelki szolgálat nem hatalmaz fel szabadosságra, kulturális érzéketlenségre

- konkrét helyzetben születtek, ezért nem mindig a mi kérdéseinkre válaszolnak; pl. 1Kor 7:1 a korinthusiak egy ismeretlen levelére válaszol, amely nem maradt fenn; bár a Pál által sorra vett témákból következtetni tudunk a tartalmára (házasság, válás, özvegyek, hajadonok, hivatás, bálványáldozati hús vétele a piacon, karizmák stb.); nem szabad az írók (egész más témában tett) kijelentéseit a saját gondolataink "bizonyítására" felhasználni

- ha személyes döntést említenek, nem adnak mindig mindenki számára követendő mintát (pl. Pál nőtlensége)

- konkrét helyzetben születtek, ezért töredékesek; pl. 1Kor 6:2-3 nem közöl részleteket arról, hogy hogyan fognak a hívők egy napon a világ és az angyalok felett ítélni, de más iratok sem; tehát túl azon, hogy elfogadjuk Pál kijelentését, nem szabad spekulációkba bocsátkozni.

9. Az idézetek

Az Újszövetség kb. 300-szor idézi az Ószövetséget, és további 1200 mondatot találunk, amely nagyon hasonlít valamelyik ószövetségre. Az Újszövetség szerzői azonban nem csupán sokszor, hanem legalább *négyféle módon* is idézték az Ószövetséget. Sokszor olvassuk, hogy bizonyos eseményekben vagy dolgokban egy "beteljesedett egy prófécia", de kérdés, hogy milyen értelemben? A Mt 2-ben mindegyik idézési típusra találunk példát, ezek alapján a többi idézetet is könnyebb értelmezni:

- jövendölés – amikor az író szerint egy ószövetségi jövendölés szó szerint beteljesedett egy újszövetségi eseményben – Mt 2:5-6 vö. Mik 5:2 (bár Betlehem kicsiny falu, maga a Messiás fog itt megszületni)

- előkép – amikor az író egy ószövetségi eseményt, személyt vagy dolgot képletesen azonosít egy újszövetségi eseménnyel, személlyel vagy dologgal – Mt 2:15 vö. Hós 11:1, 2Móz 4:22-23 (Hóseás nem a Messiásról jövendölt, hanem Izraelről beszélt, de Máté Izraelnek Egyiptomból való szabadulásában a megszületett Messiás kényszerű menekülésének előképét látja, hiszen a Messiás Izraellel azonosult)

- párhuzam – amikor az író egy ószövetségi eseményt egy vagy néhány hasonló pont alapján párhuzamba állít egy újszövetségi eseménnyel – Mt 2:17-18 vö. Jer 31:15 (Máté a gyermekgyilkosságot az asszír és a babiloni fogságba vitel szörnyűségeivel állítja párhuzamba, ui. Rámából kiindulva hurcolták el Júda gyermekeit i. e. 586-ban, és i. e. 722-ben Ráhel gyermekeit, azaz József és Benjámint leszármazottaiként Izrael gyermekeit; további párhuzamos részletek: Ráhel sírja Betlehem közelében volt, az asszír-babiloni mézárások és a Heródes idején történt gyermekmészárlás is idegen uralkodó műve)

- összefoglalás – amikor az író egy bizonyos témával kapcsolatban az egész Ószövetség tanítását tömören összefoglalja, anélkül, hogy konkrétan idézne valahonnan – Mt 2:23 (a próféták a szenvedő Messiásról lényegében azt tanították, hogy meg fogják vetni, és ezt a "názáreti" gúnynev jól összefoglalja, vö. Jn 1:45-46); más példa: Lk 18:31-33, Mt 26:54-56.

Az Újszövetség néhány helyen ismeretlen keresztény szerzőktől (Ef 5:14, 1Tim 3:16, 2Tim 2:11-13), ismert világi íróktól (1Kor 15:33 az athéni Menander, Tit 1:12 a krétai Epimenidész; Csel 17:28 a kilikiai Aratusz és a sztoikus Kleantész), ószövetségi apokrif vallási irodalomból (Júd 14-15 Énók Könyvéből). Írásaik, kijelentéseik ugyan nem ihletettek, de az újszövetségi írók elismerték, amikor valamilyen igaz felismerésre jutottak, és gondolataikat saját érvelésükbe beépítették.